

8 november 2023

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Instromen in het hbo: Ad of Bachelor

Wat als er iets gaat stokken bij de bachelor-student?

1 Inleiding

De nieuwe Tweede Kamer en op een gegeven moment ook de nieuwe minister van OCW – waarbij de huidige minister tot aan dat moment op de winkel moet passen en met een totaal anders bezette onderwijscommissie in de slag dient te gaan, krijgen veel lastige zaken voor hun kiezen. Die nieuwe commissie kan heel andere meningen dan de oude zijn toegedaan, en dan is het maar de vraag of ze heikele zaken met een minister van D66-huize willen afkaarten. Ze zitten al op het vinkentouw met andere personen in hun hoofd, dus ze kruisen hun vingers in de hoop dat de kabinetsformatie zo kort als maar mogelijk is zal gaan duren. Maar goed, de TK beslist veelal en altijd niet de (oude) minister.

Een van die heikele zaken is – naast de aller-heikelste: internationalisering – het inzetten van het 'studieadvies met afwijzing', het BSA in de wandelgangen genoemd. Moet de norm maximaal 30 studiepunten zijn, mag het ook een aantal van 0 zijn, kan een BSA ook nog in het tweede jaar worden gehanteerd op basis van 60 studiepunten en zijn er combinaties mogelijk met 'doorstroomnormen'? Dan zijn er ook nog de meningsverschillen tussen het hbo en wo, en binnen het hbo wordt ook anders naar de Ad gekeken dan naar de Bachelor. Dat wordt dus een discussie-om-van-te-gaan smullen.

Maar in dit nummer pakken we een afgeleide situatie mee. Dat gaat om de wijze waarop men in het hbo kan omgaan met studenten die voor de Bachelor kiezen en op een gegeven moment vastlopen of dat dreigen te gaan doen. Met een BSA kan de opleiding 'ingrijpen', maar zonder zoiets moet er toch een ander scenario in werking treden. Maar ja, welk? Speelt de Ad dan een interessante rol?

2 Even: teruglopende studentenaantallen

In de zijlijn van dit onderwerp (Ad en B – v.v.) kan worden gemeld dat diverse hogescholen melding maken van een terugloop in het totaal aantal ingeschreven studenten. Soms loopt het samen met minder aanmeldingen (landelijk is dat het geval, zeker vergeleken met 2019 en 2020, toen met een sterk sterke stijging vanwege het aantal geslaagden bij het havo en vwo, en dus nu zorgen voor een extra sterke daling) maar toch ook nog wel met een stabiele instroom.

Dit heeft tevens te maken, zo wordt gesteld, met een sterk stijgende uitval in de hoofdfase van de bacheloropleidingen. Er blijken toch teveel studenten te zijn blijven 'hangen' na de coronaperiode en het niet of nauwelijks hebben toegepast van het BSA. Ook zijn er veel uitvallers bij technische opleidingen die toegankelijk zijn voor havisten met een niet-technisch profiel. Ondanks aanpassingen in het programma en een stevige begeleiding lukt het veel studenten niet om te voldoen aan de eisen die aan de technische componenten worden gesteld.

Bij veel hogescholen werken beide ontwikkelingen averechts uit en moet er in financiële zin hard worden ingegrepen. Het kan leiden tot veel meer 'langstudeerders' die alleen nog maar het wettelijk collegegeld op tafel behoeven te leggen maar wel inzet van personeel vereisen – ook al omdat een geslaagde student ook nog een diplomabonus oplevert. Al met al moet er flink worden bezuinigd, los van incidentele budgetten die de overheid ter beschikking stelt.

3 Ad en Bachelor - leerwegen

Bij de instroom in het hbo heeft een a.s. student de keuze uit een aantal leerwegen. Het is aan de persoon zelf, samen met de 'begeleiders', om op basis van relevante gegevens en verdere informatie een besluit te nemen. Daarbij moeten ook de consequenties zichtbaar zijn gemaakt, mede van belang voor de hbo-opleiding om daar eveneens rekening mee te kunnen houden.

Hier de meest voorkomende leerroutes die als het ware voor de hand liggen, en waarbij in principe de student gedurende alle jaren het wettelijk collegegeld verschuldigd is.

- Vooropleiding – Ad – **direct met een diploma** naar aanvullend bachelorprogramma
- Vooropleiding – Ad – **na een onderbreking met een diploma** naar een aanvullend bachelorprogramma
- Vooropleiding – Ad – **op een gegeven moment zonder diploma direct** overstappen naar een andere 'verwante' Ad-opleiding of beginnen met een andere Ad-opleiding
- Vooropleiding – Ad – **na een onderbreking zonder diploma** overstappen naar een andere 'verwante' Ad-opleiding of beginnen met een andere Ad-opleiding
- Vooropleiding – Bachelor – **op een gegeven moment zonder diploma direct** overstappen naar een andere 'verwante' bacheloropleiding of beginnen met een andere bacheloropleiding
- Vooropleiding – Bachelor – **na een onderbreking zonder diploma** overstappen naar een andere 'verwante' bacheloropleiding of beginnen met een andere bacheloropleiding
- Vooropleiding – Bachelor – **direct zonder diploma** overstappen naar een 'verwante' Ad-opleiding of beginnen met een Ad-opleiding
- Vooropleiding – Bachelor – **na een onderbreking zonder diploma** overstappen naar een 'verwante' Ad-opleiding of beginnen met een Ad-opleiding.

Toch ook even in een tabel:

Ad of Bachelor start	Naar	Met diploma	Met onderbreking
Ad	Bachelor	Ja	
Ad	Bachelor	Ja	Ja
Ad	Ad		Ja
Ad	Ad		Ja
Bachelor	Bachelor		
Bachelor	Bachelor		Ja
Bachelor	Ad		
Bachelor	Ad		Ja

4 Bachelor stoppen en Ad gaan doen – toen... en nu...

Deze leerroute riep bij de invoering van de Ad een emotionele situatie op – en eigenlijk ook nog wel. Het was in die fase dat de Bachelor onomstotelijk werd gezien als de enige echte hbo-opleiding en de Ad als een nieuwkomer, een afgeleide van de Bachelor en daarmee een buitenbeentje voor degenen die het hbo-niveau niet aankunnen. Anders gezegd, het uitvallen uit een bacheloropleiding was simpelweg een vorm van mislukken. Helaas zijn er nog steeds instellingen die zo redeneren, te herkennen aan het positioneren van de Ad als 'een tussenopleiding' of 'als een opleiding tussen mbo-4 en hbo in'. Over de Master heeft men het dan maar gewoon niet, ook als die bij een hogeschool is te vinden.

Het leidde in de eerste jaren van de Ad (formeel al in 2006 als graad erkend) tot de wandelgangenmening van critici in roepoeterend hbo-land dat het niet-kiezen, het niet-aankunnen en het uitvallen uit de bacheloropleiding van de Ad-opleiding het hbo zou gaan opzadelen met een 'vuilnisvat-sector'. Natuurlijk waren er in die beginjaren constructies zichtbaar waarbij de eigenheid van de Ad, ook als programma binnen een bacheloropleiding, in het geding kwam. Dat was inherent aan het werken met pilots, en daarmee mede een kwestie van vallen en opstaan.

Nou, de Ad staat nu echt als een huis, met steeds meer vormen van uitbouw en interessante verdiepingen. Met groeipercentages met dubbele cijfers, van jaar tot jaar, wordt nu al door allerlei hogescholen aangegeven dat de terugloop bij de bachelorinstroom deels kan worden gecompenseerd met de aantallen studenten die voor de Ad opteren. Het is dus een soort kwestie van 'communicerende vaten', met de Ad als een 'expansievat'.

5 Vastlopen in de Bachelor – en wanneer de Ad gaan doen

Het is aldus nu wel aan de wijde omgeving duidelijk te maken dat het hbo meerdere kansen biedt op het behalen van een waardevol diploma. Tevens worden veel jongeren zich ervan bewust dat 'studeren geld kost', dus dat er later gewoon moet worden overgaan tot het aflossen van aange-gane leningen, zeker als het niet lukt om een getuigschrift in de wacht te slepen. Met de route via de Ad kunnen in ieder geval twee jaren worden vastgeklit, en dat is financieel meegenomen in vergelijking met na twee of drie jaren uitvallen in de bacheloropleiding.

Het is belangrijk dat een jongere zich gewaar is van de voor- en nadelen van de leerroutes. Een bewuste keuze voor de Ad en dan gaan werken of het afleggen van de weg naar de Bachelor via de Ad met een 2+2-constructie, het zijn constructies die een geheel eigen waarde hebben. Zo kan een havist via een hbo-bachelor naar een wo-master maar ook via het vwo en de wo-bachelor. Prima, als het maar een aanpak is die past bij de persoonlijke motivatie en doelstellingen.

Daaronder valt ook de optie dat als een student toch opteert voor de Bachelor op basis van de eigen wensen en vervolgens al behoorlijk snel merkt dat het niet lukt, wat geen schande is, om in samenspraak met de mentor of studiebegeleider na te gaan of de Ad-aanpak beter bij hem of haar past. Dat is ook een kwestie van het erkennen van een 'verkeerde afslag' na de vooropleiding en vervolgens te zoeken naar de andere en meer juiste weg. Dat past binnen het beleid van een hogeschool om naast de activiteiten in het voortraject (o.a. studiekeuzecheck) in de eerste fase en ook in het eerste jaar in te zetten op een gerichte begeleiding met het oog op het zo snel mogelijk krijgen van de student op de juiste plek. Met 'juist' wordt mede bedoeld het samen bezien of de route naar de eindstreep de juiste is, in een redelijke tijd te doorlopen. Die eindstreep kan dus bij de Bachelor en de Ad liggen.

Voor alle duidelijkheid, het is vaak ook een samenloop van omstandigheden op basis waarvan bij het stokkend studiegedrag in een bacheloropleiding een doorstart met een Ad-opleiding in de volgende fase van iemands leven de beste aanpak is.

6 Hoe de overstap B-Ad te regelen

Hierboven hebben we een aantal leerroutes op een rijtje gezet. De route die het meeste in beeld is, is die van de Ad naar de Bachelor, met een direct aansluitend aanvullend programma. Er wordt door elke hogeschool, maar ook regionaal en landelijk, gezocht naar de beste constructies. Die moeten wettelijk afgedekt zijn maar tevens zodanig worden ingevuld dat ze in de praktijk uitvoerbaar zijn. Er zijn twee partijen bij betrokken, met het management van de Ad en van de Bachelor. De dynamiek binnen de programma's voor de Ad en de Bachelor kan zich direct laten voelen als het gaat om de doorstroombmogelijkheden. Dat vraagt ook behoorlijk veel overleg hierover.

Als er voldoende Ad'ers zijn die een bepaalde bacheloropleiding gaan doen, kan het aanvullend bachelorprogramma een eigen status hebben, als een 'afstudeerrichting'. Maar misschien dat er op niet al te lange termijn een optie komt om als Ad-aanbieder een eigen aanvullend programma op te stellen, maatwerk dus, leidend tot de graad Bachelor. Met de stevige groei van de Ad-instroom zou dit straks helemaal geen gekke vernieuwing binnen het stelsel zijn.

Maar we hebben het hier mede over de tegenovergestelde overstap en daarvoor is geen wetgeving dan wel een relevant voorschrift beschikbaar. Het is ook maar de vraag of in de OER'en van de Ad- en bacheloropleidingen hierover het een en ander is opgenomen, zoals dat wel voor de route Ad-Bachelor het geval moet zijn, op basis van de wetgeving.

Zolang er verder geen kaders voor zijn, moet de constructie zo simpel mogelijk worden ingevuld. We weten dat de Ad zich meer en meer zelfstandig in de markt weet te zetten, ook al wordt er rekening gehouden met een doorstroom naar de verwante bacheloropleiding(en). Het is niet meer zo dat de Ad een grote overlap met de eerste bachelorjaren vertoont, al kan daarvoor wel worden gekozen met het zgn. pure 2+2-model waarbij iedere bachelorstudent 'langs de Ad gaat', vooral in deeltijd. Maar dan is de relevantie voor de beroepen in het werkveld wel leidend.

Kortom, vanwege die situatie zal de bachelorstudent zich simpelweg moet aanmelden bij een Ad-opleiding, met de vermelding dat hij of zij al eenheden binnen de Bachelor heeft behaald. De Ad-examencommissie stelt vast wat er dan (nog) nodig is om de Ad-opleiding te gaan doen. Dat mag best met een scherp oog voor de persoonlijke situatie, maar er kan geen sprake zijn van een soort

automatisme door bijvoorbeeld bij een verwantschap tussen de Ad en de Bachelor standaard een jaar vrijstelling te geven.

Maar dan de volgende kanttekeningen hierbij:

- Binnen de hogeschool moet deze route simpelweg onderwerp van gesprek zijn als de verwante Ad- en Bacheloropleidingen toch al bezien hoe de route Ad-Bachelor wordt ingericht.
- Het is van belang dat er z.s.m. wordt onderkend dat een student gaat vastlopen en het beter voor hem of haar is om over te schakelen naar de Ad-opleiding.
- Helder kan zijn welke eenheden binnen de verwante Ad- en Bacheloropleidingen als vergelijkbaar zijn te beschouwen, om bij de overstap snel te kunnen zien welke Ad-eenheden niet of maar voor een deel behoeven te worden gedaan.
- Wees duidelijk in de voorlichting hierover, met de routes Ad-B maar ook B-Ad, waarbij de laatste geen 'uitvlucht' is maar een 'afslag'.
- Neem dit ook op in de procedures rond het studieadvies. Het gaat zijn dat iemand gewoon kan en mag doorgaan in de Bachelor of te maken krijgt met een 'doorstroomnorm', maar ook dat een voortzetting via de Ad de beste optie is.

7 Andere argumenten – zakelijk...

Misschien niet passend in deze beschouwing, maar er zitten natuurlijk ook wel wat zakelijke kanten aan deze aanpak. Om maar wat te noemen:

- Als de student eerst een jaar de Bachelor doet en dan de Ad in twee jaren, om vervolgens een baan te gaan vinden, worden er drie jaren bekostigd... prima dus voor de hogeschool...
- Als deze persoon pas na twee jaren de overstap maakt en de Ad volgt gedurende twee jaren, is er sprake van een bekostiging voor de complete leerroute... en dat is mooi meegenomen... al is er helaas geen sprake van een diplomabonus bij de Ad...
- In deze twee gevallen blijft de student keurig binnen de termijn van vier jaren als het gaat om de ondersteuning door de overheid... al moet er wel in voorkomend geval over een of twee studie jaren een terugbetaling van leningen plaatsvinden...

Maar:

- Gaat deze student na de Ad toch weer door met een aanvullend bachelorprogramma¹, dan heeft hij of zij nog steeds het recht op het betalen van het wettelijk collegegeld... voor de gehele periode binnen die opleiding... maar wel met een behoorlijke kans om uit de vier jaren met de overheidsondersteuning te lopen.
- Daarbij moet de hogeschool wel even goed kijken naar de inrichting van het aanvullend bachelorprogramma op basis van het hebben behaald van eerdere bacheloreenheden en van de Ad in z'n geheel.
- Dat speelt zeker een rol als de student overstapt naar een Bachelor van een andere hogeschool of pas na enige jaren opteert daarvoor.
- Mogelijk dat er kan worden gekozen voor een aanbod met een deeltijdse of duale variant.
- Het kan wellicht handig zijn om de student per 1 februari te laten overstappen, als dat in de vormgeving van de Ad is opgenomen.
- Ook een gedachte die meespeelt, is om deze student gewoon een tweejarig Ad-programma aan te bieden, met voor bepaalde eenheden een vrijstelling. De tijd die daarmee vrij wordt gemaakt, kan worden gebruikt om deze student te laten meedoen aan extra 'keuzevakken' of een extra minor, niet voor het examen. Zo kan de gehele studietijd goed worden benut.

8 Kortom

Interessant onderwerp, mede in het kader van de keuzemogelijkheden die een jongere heeft, in samenhang met de leerroutes. Het zijn allemaal scenario's die hun eigen complete waarde hebben en passen bij de gedachte dat men op een bepaalde leeftijd moet proberen de kansen die er zijn, te optimaliseren. Het beleid van een hogeschool moet daarop zijn gebaseerd, met het zijn van een instelling die daarop inspeelt, uitgaande van de studenten die het beste ervan willen gaan maken.

¹ Stel dat de student een BSA heeft gekregen, ondanks alles en de begeleiding. Deze persoon mag dan gewoon de verwante Ad gaan doen. Echter, keert hij of zij later terug naar de oorspronkelijke bacheloropleiding, moet de examencommissie daarvoor toestemming geven. Dat oordeel is mede gebaseerd op het inschatten van de kansen om nu wel de Bachelor te kunnen gaan behalen.